

INHOUD

1. INLEIDING	3
2. BELEIDSKADER EN VISIE	5
2.1. Uitgangspunten	5
2.2. Functies van berm en sloten	5
2.3. Algemene uitgangspunten	6
2.4. Ecologisch berm- en slootbeheer	6
2.4.1. Ecologische basisprincipes	6
2.4.2. Boven-lokale natuurwaarden en - doelen	9
2.4.3. Probleem soorten	9
2.4.4. Zwerfvuil	10
2.4.5. Doorlooptijd en monitoring	10
2.5. Beleidskader	10
2.6. Visie	12
2.6.1. Doelen beheer	12
2.6.2. Maaien of klepelen	13
2.6.3. Doorwerking startnotitie	13
3. WERKWIJZE	17
3.1. Algemeen	17
3.2. Eerste veldronde	17
3.3. Opstellen typologie	18
3.4. Tweede veldronde	18
3.5. Opstellen beheermethoden en afwerking	18
4. HUIDIGE BERM- EN SLOOTTYPEN	21
4.1. Bermen	21
4.1.1. Bochtige smele-type	21
4.1.2. Biggenkruid-type	22
4.1.3. Veldbies-type	22
4.1.4. Gestreepte witbol-type	23
4.1.5. Engels raaigras-type	24
4.1.6. Glanshaver-type	24
4.1.7. Kweek-type	25
4.1.8. Ridderzuring-type	26
4.1.9. Overige typen	26
4.2. Sloten	27
4.2.1. Inleiding	27
5. STREEFBEELDEN	29
5.1. Streefbeeld voor de gemeente als geheel	29
5.2. Streefbeelden bermen	29
5.2.1. Heide en heischraal grasland	31
5.2.2. Droog grasland	33
5.2.3. Vochtig (bloemrijk) grasland	35
5.2.4. Beschaduwd grasland	37
5.2.5. Ruig grasland	39

5.2.6.	Ruigte	41
5.2.7.	Bos	43
5.2.8.	Gazon	45
5.3.	Streefbeelden sloten	47
5.3.1.	Soortenrijke sloten	47
5.3.2.	Soortenarme sloten	49
6.	UITVOERING	51
6.1.	Toekenning beheermaatregelen per berm/sloot	51
6.2.	Voorgesteld beheer	53
6.3.	Knelpunten	55
6.4.	Bermbeheer na reconstructies	55
7.	KOSTEN	57
7.1.	Normen	57
7.2.	Huidige beheerkosten	57
7.3.	Schatting beheerkosten	58
8.	CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN	61
8.1.	Conclusies	61
8.2.	Aanbevelingen	61
	LITERATUUR	63

BIJLAGEN

Bijlage 1.	Inventarisatieformulier
Bijlage 2.	Overzicht geïnventariseerde wegen
Bijlage 3.	Vegetatie-opnames
Bijlage 4.	Beheer per berm/sloot per wegvak
Bijlage 5.	Beheer per periode

KAARTEN

Kaart 1.	Kansen voor maaibeheer (uit startnotitie)
Kaart 2.	Ecologische gebieden en zones
Kaart 3.	Locaties vegetatie-opnames
Kaart 4.	Principe streefbeeld bermen
Kaart 5.	Principe streefbeeld sloten
Kaart 6.	Beheer per berm
Kaart 7.	Beheer per sloot

I. INLEIDING

De gemeente Rijssen - Holten beheert onder andere 113 ha (613 km) wegberm en 69 ha (295 km) bermsloten, in totaal 182 ha die jaarlijks beheert moet worden. In 2001 zijn de gemeenten Rijssen en Holten samengevoegd tot een nieuwe gemeente: Rijssen - Holten. Deze gemeentelijke herindeling vormt de aanleiding voor een verkenning naar een meer gestructureerd maaibeheer van de bermen en sloten in de gemeente Rijssen - Holten. Daarbij worden ook de mogelijkheden voor het verhogen van de natuurwaarde betrokken.

In het kader van deze verkenning naar een gestructureerd maaibeheer heeft De Groene Ruimte BV in 2004 in opdracht van de gemeente een startnotitie opgesteld. In deze startnotitie zijn uitgangspunten ten aanzien van het gemeentelijk berm- en slootbeheer vastgesteld en zijn beleidskader en visie geschetst. Aangevuld met de resultaten van een oriënterende veldverkenning heeft dat geresulteerd in een kansenkaart met de potenties voor ecologisch berm- en slootbeheer. Vervolgens heeft de gemeente De Groene Ruimte BV opdracht gegeven voor het opstellen van het berm- en slootbeheerplan, op basis van de conclusies uit de startnotitie.

In hoofdstuk 2 van dit rapport (Beleidskader en visie) worden de conclusies uit de startnotitie samengevat. Hoofdstuk 3 bevat de werkwijze van het onderzoek. In hoofdstuk 4 zijn de huidige berm- en sloottypen beschreven. In hoofdstuk 5 zijn de streefbeelden weergegeven. Hoofdstuk 6 bevat de uitvoering van het beheer. In hoofdstuk 7 wordt een schatting gemaakt van de beheerkosten. De conclusies en aanbevelingen zijn verwoord in hoofdstuk 8. Het beleidskader is op kaart aangegeven, evenals het streefbeeld voor de gemeente. Tevens zijn er kaarten met het integraal berm- en slootbeheer. De gegevens per berm(vak) zijn in tabelvorm opgenomen in de bijlagen.

2. BELEIDSKADER EN VISIE

De uitgangspunten en visie zoals in dit hoofdstuk verwoord zijn afkomstig uit de startnotitie Berm- en slootbeheer (De Groene Ruimte, 2005)

2.1. Uitgangspunten

De doelstellingen van het berm- en slootbeheerplan zijn:

- het vastleggen van het gemeentelijke berm- en slootbeheer in de gemeente Rijssen - Holten;
- waar mogelijk de ecologische potenties te benutten.

2.2. Functies van berm en sloten

Een berm maakt intrinsiek onderdeel uit van een weg. Sloten maken niet standaard deel uit van de weg, maar vaak is er wel een sloot naast de berm. Bermen en bermsloten hebben een aantal functies.

- Verkeerskundige / civieltechnisch:
 - een berm:
 - * biedt bescherming aan het verharde deel van de weg, wanneer het begroeid is met vegetatie, door erosie tegen te gaan;
 - * zorgt voor verkeersgeleiding;
 - * biedt plaats aan diverse objecten, zoals verkeersborden, bomen enzovoorts;
 - * biedt een uitwijkplaats voor het verkeer.
 - een bermsloot:
 - * heeft als belangrijkste functie het afvoeren van overtollig water;
 - * heeft tevens als functie om water vast te houden (retentie);
 - * vormt een grens met gebied van derden;
 - * vormt een barrière voor mens en dier.
- Landschappelijk / esthetisch / recreatief:
 - bermen (met bermsloten):
 - * geven vorm aan de weg;
 - * zijn een groene aankleding van de weg;
 - * zijn groene linten door het landschap;
 - * bepalen het beeld van een weg in het landschap.
- Educatief:
 - bermen en bermsloten dragen bij aan het algemene natuurbewustzijn: het is zichtbare en toegankelijke natuur.
- Ecologie:
 - bermen en bermsloten bieden planten en dieren standplaatsen, voedsel, beschutting, voortplantingsmogelijkheden en overwinteringsmogelijkheden;
 - bermen en bermsloten hebben een geleidende werking (ecologische verbindingszone) voor dieren die zich langs de lengterichting verplaatsen tussen grotere groengebieden;
 - soortenrijke, bloeiende berm- en bermslootvegetaties zijn aantrekkelijk voor vogels, kleine zoogdieren, reptielen en amfibieën, zeker als er voldoende structuur in de begroeiing aanwezig is;
 - een berm houdt regenwater vast, zodat dit schone water niet meteen het gebied uit stroomt.

2.3. Algemene uitgangspunten

Voor een maaibeheer voor de bermen en sloten in de gemeente Rijssen - Holten gelden de volgende uitgangspunten.

- De (verkeers)veiligheid staat voorop.
- Het maaibeheer moet praktisch en financieel haalbaar zijn.
- Waar mogelijk verhoging van de natuurwaarde.
- Overlast voor aanliggende grondgebruikers moet worden voorkómen.
- Stimulering van de onderlinge afstemming van het beheer van aanliggende groenelementen van derden (waterschappen, natuurbeschermingsorganisaties, provincie, Rijkswaterstaat).
- Afstemming van het beheer op ecologische waarden en doelen uit boven-lokaal beleidskader.
- Creëren van draagvlak.

HUIDIG BEHEER

Bermen:

Alle bermen hebben hetzelfde beheer. Er zijn drie rondes. Tijdens de eerste ronde wordt 1x de klepelbreedte geklepeld. Tijdens de tweede ronde wordt 2x de klepelbreedte geklepeld en tijdens de laatste ronde de gehele berm. De klepelbreedte is voor Holten 1,35 m en voor Rijssen 1,80 m.

Sloten:

Rond de kern Holten worden éénmaal per jaar, in de laatste 12 weken van het kalenderjaar, in één werkgang de oever geklepeld en de sloten geschoond. Rond de kern Rijssen wordt bij de derde maironde van de bermen ook het talud van de sloot mee geklepeld. Daarna wordt de sloot zelf in een aparte werkgang geschoond met een maaikorf.

2.4. Ecologisch berm- en slootbeheer

Ecologisch berm- en slootbeheer is gericht op het verhogen van de natuurwaarden in de vorm van waardevolle structuurrijke bermen en sloten met een grote diversiteit aan flora en fauna. Hierbij zijn de eerder genoemde algemene uitgangspunten, waaronder verkeersveiligheid, praktische haalbaarheid en het voorkómen van overlast bij agrariërs, randvoorwaarden.

2.4.1. Ecologische basisprincipes

Voor ecologisch berm- en slootbeheer gelden de volgende ecologische basisprincipes.

- Verschralingsbeheer.
In bermen die daarvoor geschikt zijn, wordt het beheer gericht op verschralen, waardoor soortenrijke en bloemrijke bermen worden behouden en mogelijk verder worden ontwikkeld. Dit kan worden bereikt door een beheer van maaien en afvoeren. Maaien en afvoeren ("verschralingsbeheer") heeft tot gevolg dat de gewasproductie geleidelijk lager wordt. Hierdoor kunnen na de eerste jaren de kosten van afvoeren van het materiaal verminderen en kan de maaifrequentie op den duur verlaagd worden. Verschralingsbeheer leidt tot een toename van bloeiende kruiden, paddestoelen en kleine fauna, zoals vlinders en andere insecten.
- Bloeiende kruiden.
Het te voeren beheer is gericht op instandhouding en verhoging van het aantal bloeiende kruiden in de vegetatie. Dit maakt de bermen en sloten visueel aantrekkelijk. Bovendien hebben soortenrijke en bloemrijke vegetaties een grote soortenrijkdom van de fauna tot gevolg. Zo zullen bloemrijke vegetaties veel vlinders, zweefvliegen en hommels aantrekken. Daarnaast dienen veel plantensoorten als voedselplant, met name voor bepaalde rupsen.

□ Wegbeplantingen.

Bomen hebben een effect op de vegetatie in de bermen. Sommige bomen, zoals Populier-soorten en Gewone es verrijken de bermen met hun bladval. Hierdoor ontstaat er onder deze bomen een voedselrijke situatie, die veelal gepaard gaat met een verruiging van de vegetatie. Soorten als Fluitenkruid, Ridderzuring en Grote brandnetel krijgen relatief meer kans. In bermen met deze bomen wordt het beheer gericht op het voorkómen van overlast.

Andere bomen, zoals Zomereik en Berk onttrekken veel vocht uit de bermen, waardoor er een droge en schrale vegetatie kan ontstaan, op een plaats waar je die anders niet zo snel zou verwachten. In bermen met deze bomen wordt het beheer gericht op de natuurwaarden.

Bomen hebben ook een effect op de aanwezige vegetatie. In bermen zonder bomen kan gemakkelijk de hele berm gemaaid en afgevoerd worden, zodat het bereiken van een bloemrijke vegetatie, zelfs in een vrij smalle berm, binnen handbereik ligt. Wanneer er bomen in de berm staan, nemen de kansen op een bloemrijke vegetatie af, bijvoorbeeld schaduw en verrijking door bladval. Het verhogen van de natuurwaarde gebeurt dan veelal door minder bij te maaien rond bomen of een strook ruigte achter de bomen (zie ook “Variatie in structuur”).

□ Gradiënt ontwikkelen.

Indien de berm grenst aan beplanting en voldoende breed is, wordt gestreefd naar de vorming van een overgangssituatie van grasland via zoom- en mantelvegetatie voor houtige begroeiing. Wanneer een sloot en aangrenzende berm voldoende ruimte bieden kan door middel van een flauw talud een gradiënt worden ontwikkeld van nat naar droog. Dergelijke gradiëntsituaties zijn in het algemeen relatief rijk aan plantensoorten, insecten, vogels en kleine zoogdieren en kunnen tevens verbindingswegen vormen voor deze soorten.

□ Variatie in structuur.

Het beheer is gericht op het ontwikkelen van variatie in de structuur van de vegetatie. Daardoor ontstaat er binnen een berm en tussen verschillende bermen een verscheidenheid aan leefomstandigheden voor verschillende diersoorten. Daarom zal gestreefd worden naar extra structuur in de vegetatie, op plaatsen waar dit geen overlast veroorzaakt voor het aangrenzend landgebruik en waar de functie van de weg dit toelaat.

Het gaat hier bijvoorbeeld om randen langs beplantingen. Voorkomen moet worden dat deze te strak worden onderhouden, zodat groene muren ontstaan. Het verdient de voorkeur om hier en daar inhammen te creëren, waar onregelmatig gemaaid wordt, zodat een zoom en mantel kunnen ontstaan. Wel dient ervoor gezorgd te worden dat de beplanting één ecologische eenheid blijft en dat er geen grote gaten in ontstaan.

Andere mogelijkheden zijn het laten staan van stroken vegetatie tussen bomen en het niet maaien rondom bomen, zodat variatie ontstaat in hoogte van de vegetatie en breedte van de beplantingen. Middelhoge tot hoge structuurrijke vegetaties zijn gunstig voor insecten, kleine

Figuur 1. Niet bijmaaien rond bomen.

zoogdieren en vogels in de vorm van rust-, voedsel- en nestplaatsen. Een gevarieerde structuur verstevigt de betekenis van lijnvormige landschapselementen als verbindingsweg voor bepaalde diergroepen zoals muizen en marterachtigen.

□ Bijzondere soorten.

Het te voeren beheer is gericht op het behoud van bijzondere soorten (Rode Lijst, wettelijk beschermde soorten), op uitbreiding van groeiplaatsen van deze soorten op kansrijke plaatsen en op het uitbreiden van het aantal bijzondere soorten.

□ Randvoorwaarden. Een ecologisch beheer kan alleen maar slagen indien er voldaan wordt aan een aantal randvoorwaarden.

• Constant beheer.

Het te voeren beheer moet constant zijn, zodat zich stabiele levensgemeenschappen kunnen ontwikkelen en probleemsoorten geen kans krijgen. Dit betekent dat een berm ieder jaar met eenzelfde frequentie en in hetzelfde ontwikkelingsstadium van de vegetatie gemaaid dient te worden. Dit kan bereikt worden door in elke maaiperiode een vaste volgorde van maaien aan te houden.

• Verstoring.

Verstoring dient zoveel mogelijk beperkt te blijven. Het is dan ook van belang de sloten zoveel mogelijk tegelijkertijd met de aangrenzende bermen te maaien.

• Materieel.

Voor het maaien van de bermen en sloten dient materieel gebruikt te worden dat de berm en/of de slootkant niet beschadigt.

• Maaihoogte.

De maaihoogte dient op tien centimeter afgesteld te worden. Dit is onder andere gunstig voor de hergroei van de vegetatie en voor insecten.

• Maaisel afvoeren.

Verschraling van de vegetatie van een wegberm is alleen mogelijk wanneer maaisel altijd wordt afgevoerd. Bij voorkeur wordt het maaisel afgevoerd tussen 3 en 7 droge dagen na het maaien zodat zaden de kans krijgen te rijpen. Bij te lang laten liggen verdwijnen alle voedingsstoffen weer terug in de bodem; bij regenverwachting wordt het maaisel eerder opgehaald.

□ Sloten en slootkanten.

• Extensief beheer.

Voor een optimale ecologische ontwikkeling van sloten en oevers is het niet wenselijk om al te vaak onderhoud te plegen. Eigenlijk is eenmaal per jaar voldoende, mits de sloten normaal geprofileerd zijn. Bredere watergangen kunnen nog extensiever worden beheerd door bijvoorbeeld elk jaar de halve sloot te onderhouden; het ene jaar de ene slootkant en de halve watergang en het andere jaar de andere slootkant en de andere halve watergang. Voor sloten waarvoor een schouwverplichting geldt, is het van belang om met het waterschap te overleggen over de mogelijkheden.

• Beheerperiode.

De vegetatiegroei in sloten komt vrij laat op gang. Daardoor kan slootonderhoud nog tot vrij laat in het seizoen plaatsvinden. Voor de fauna in de sloten is het echter van groot belang dat onderhoud niet te laat wordt uitgevoerd. Allerlei dieren, zoals kikkers, graven zich in het late najaar in de modder. Wanneer na dit tijdstip de sloten worden uitgehaald worden deze dieren meegenomen. De optimale onderhoudsperiode voor sloten is van begin september tot half oktober.

- Slootbagger.
Het beheer van de bermen en het beheer van de aangrenzende sloten kunnen niet los van elkaar worden gezien. Verschraling van de vegetatie van een wegberm is niet mogelijk wanneer maaisel en bagger uit de sloot op de wegberm worden gedeponeerd. Bij voorkeur worden slootmaaisel en bagger direct afgevoerd. Het moet in ieder geval binnen drie dagen zijn verwijderd. Dit geldt in principe voor het maaisel en bagger van alle sloten. Indien dit niet haalbaar is, is het van belang dat het maaisel en bagger uit sloten snel worden verwijderd uit bermen waar het beheer (maaien en afvoeren) is gericht op verschraling. Langs geklepelde wegen is het minder noodzakelijk dat er heel snel geruimd wordt; later afvoeren heeft wel het nadeel dat er verruiging met bijvoorbeeld Akkerdistels kan ontstaan.

Figuur 2. Slootvuil direct afvoeren en niet laten liggen.

2.4.2. Boven-lokale natuurwaarden en -doelen

Binnen de gemeente Rijssen - Holten ligt een aantal gebieden en zones met boven-lokale natuurwaarden en -doelen. In het beleidskader (§ 2.5) worden deze gebieden besproken. Een van de uitgangspunten van het berm- en slootbeheerplan is het ondersteunen van die natuurwaarden en -doelen.

Om bij te dragen aan de versterking van boven-lokale natuurwaarden en -doelen wordt het gemeentelijke berm- en slootbeheer afgestemd op deze waarden en doelen.

2.4.3. Probleem soorten

In de bermen zijn soorten als Japanse duizendknoop, Reuzenberenklauw, grote hoeveelheden van Grote Brandnetel, Akkerdistel en Jakobskruid en opslag van Gewone braam en Amerikaanse vogelkers ongewenst. Deels omdat enkele van deze soorten de primaire functies van de berm negatief beïnvloeden doordat de berm minder draagkracht heeft in / onder deze vegetaties en deels omdat enkele soorten vanuit agrarisch oogpunt als problematisch worden ervaren.

Het beheer zal worden afgestemd op het voorkómen van concentraties van probleemsoorten.

2.4.4. Zwerfvuil

Zwerfvuil komt regelmatig voor in de bermen, maar nog vaker in de sloten. Wanneer het maaisel verder verwerkt wordt (onderploegen¹⁾, composteren, gebruiken als veevoer), dan is het van groot belang dat het aandeel zwerfvuil zo klein mogelijk blijft.

In directe zin heeft zwerfvuil geen doorwerking in het bermbeheer. Vanwege het belang van “schoon” maaisel, wordt wel voorgesteld dat de gemeente in algemene zin voorlichting geeft over het belang van voorkómen van zwerfvuil.

2.4.5. Doorlooptijd en monitoring

Omdat een goed ecologisch beheer staat of valt met continuïteit, dient een plan voor een langere tijd te worden vastgesteld: één enkel jaar een aantal bermen maaien en afvoeren in plaats van klepelen heeft weinig zin, één jaar alle bermen in de gemeente klepelen als bezuinigingsmaatregel kan de effecten van een aantal jaren maaien en afvoeren teniet doen. De voor het gekozen beheer benodigde budgetten dienen daarom voor langere tijd gegarandeerd te zijn.

Voorgesteld wordt om het plan vast te stellen voor een periode van 10 jaar. Na ca. vijf jaar zijn de eerste ecologische resultaten duidelijk waarneembaar; dit is een goed moment om een integrale beheer-technische en ecologische evaluatie uit te voeren en het beheer waar nodig bij te stellen. Daarnaast is het zinvol om jaarlijks eventuele knelpunten in de uitvoering te bespreken en op te lossen. In directe zin werkt dit niet door in het beheer.

2.5. Beleidskader

Tabel I bevat een overzicht van de relevante beleidsstukken en op welke wijze dit doorwerkt in het berm- en slootbeheerplan. (bron: startnotitie). De in de tabel aangegeven ecologische gebieden en zones zijn aangegeven op kaart I (bron: startnotitie). Op kaart I zijn de kansen voor ecologisch beheer weergegeven (bron: startnotitie).

¹⁾ In de Algemene maatregel van Bestuur van 30 september 2005 is geregeld dat maaisel, afkomstig van sloot- berm- of natuurbeheer kan worden toegepast in de directe nabijheid van de plaats waar het vrijkomt, de zgn. kleine kringloop.

Tabel 1. Overzicht uitwerking diverse beleidsplannen.

Kader	Niveau	Status	Doorwerking in berm- en slootbeheer
Vogelrichtlijn/ Natuurbeschermingswet (zie kaart 2)	Europa	dwingend	In (de nabijheid van) gebieden van de Vogelrichtlijn in principe ecologisch berm- en slootbeheer, gericht op de soorten waarvoor het gebied is aangewezen. Slootkanten niet maaien in het vogelbroedseizoen (maart - juli).
Habitatrichtlijn/ Natuurbeschermingswet (zie kaart 2)	Europa	dwingend	Aanwezige Habitatrichtlijnsoorten zijn bepalend voor de keuze van het beheer. In (de nabijheid van) gebieden van de Habitatrichtlijn in principe ecologisch berm- en slootbeheer, afgestemd op de typen en soorten waarvoor het gebied is aangewezen.
Flora- en Faunawet	Nederland	dwingend	Aanwezige beschermde soorten uit de Flora- en faunawet (met name de streng beschermde soorten) zijn bepalend voor de keuze van het beheer, binnen de randvoorwaarden van de verkeersveiligheid.
Nationale parken (zie kaart 2)	Nederland	richtinggevend	In (de nabijheid van) gebieden van Nationale Parken in principe ecologisch berm- en slootbeheer.
Rode Lijst	Nederland	richtinggevend	Aanwezige Rode-lijstsoorten zijn bepalend voor de keuze van het beheer, binnen de randvoorwaarden van de verkeersveiligheid.
Ecologische Hoofdstructuur (zie kaart 2)	Overijssel	richtinggevend	Binnen de EHS in principe ecologisch berm- en slootbeheer.
Zonering Streekplan (zie Startnotitie)	Overijssel	richtinggevend	Binnen het “extensiveringsgebied” in principe ecologisch berm- en slootbeheer. In het “landbouwontwikkelingsgebied” ligt de nadruk op voorkómen van overlast.
Ruilverkaveling Rijssen	Overijssel	richtinggevend	Binnen de natuurontwikkelings-, reservaat- en beheersgebieden in principe ecologisch berm- en slootbeheer.
Distelverordening	Overijssel	er is geen verordening	Aanwezigheid van grote concentraties van zaadvormende Akkerdistels wordt voorkómen.
LBP Holten	Gemeente	richtinggevend	Binnen de randzone in principe ecologisch berm- en slootbeheer. In het ontginningslandschap waar mogelijke ecologisch berm- en slootbeheer.
LBP Rijssen	Gemeente	oriënterend	Indien niet conflicterend met andere plannen wordt in gebieden met natuurlijke perceelsranden, slootkanten en bermvegetaties gekozen voor ecologisch berm- en slootbeheer.

Verder zal volgens de startnotitie rekening gehouden worden met:

- ☐ de algemene ecologische basisprincipes voor bermbeheer (zie § 2.3);
- ☐ schouwplichtige sloten van de waterschappen;
- ☐ beheer van de provinciale wegbermen;

- natuurdoelen van de terreinen van de natuurbeschermingsorganisaties, voor zover ecologisch zinvol en technisch haalbaar;
- voorkómen van overlast op aanliggende landbouwgronden.

2.6. Visie

2.6.1. Doelen beheer

- Invoering streefbeheer
Het op te stellen streefbeheer is gebaseerd op de beheerdoelen en algemene streefbeelden, de huidige aanwezige typen en hun potenties en de hiervoor gegeven overwegingen (vereiste afstemming, ontwikkeling bij voortzetting huidig beheer en ecologisch optimaal beheer). Om verschillende redenen kan het zijn dat dit streefbeheer niet op alle plaatsen direct kan worden ingevoerd (budget, draagvlak, overleg waterschap). Dit betekent dat de gemeente zelf van jaar tot jaar de link naar de uitvoering dient te maken en op die wijze gefaseerd kan toewerken naar uitvoeren van het streefbeheer in de hele gemeente.
- Sloopbeheer
Bij voortzetting van het huidig beheer (éénmaal per jaar schonen) blijven de natuurwaarden en de waterhuishoudkundige eigenschappen in de sloten gelijk. Het ecologisch optimale beheer van oevers en watergang bestaat in principe uit het éénmaal per jaar maaien en schonen in de maanden september - oktober, waarbij maaisel en slootvuil zo snel mogelijk worden afgevoerd. Later maaien en schonen heeft tot gevolg dat allerlei dieren die zich in de slootbodem hebben ingegraven om te overwinteren mee worden afgevoerd.
Voor soortenrijke oevers en Rietoevers is het optimale oeverbeheer jaarlijks aan weerszijden maaien van de helft van de sloot dan wel het jaarlijks maaien van één van beide oevers, en het daaropvolgende jaar de andere oever. Het maaisel dient te worden afgevoerd. Elk stuk van de oever wordt zo éénmaal per twee jaar gemaaid, waardoor er een soorten- en vooral structuurrijke oever kan ontstaan met hoge natuurwaarden, zonder dat de watervoerende functie in gevaar komt.
Sloten, niet gelegen langs de wegen, zijn niet opgenomen in het beheerplan. Hier geldt het beheer van de aansluitende watergang langs de weg.
- Afstemming beheer berm-oever-watergang
Het beheer van bermen, oevers en watergangen bepaalt voor een groot deel de natuurwaarden daarvan. De natuurwaarden in met name de bermen worden echter ook vaak beïnvloed door het beheer van de aangrenzende oever en watergang. Het beheer van bermen en sloten dienen elkaar niet tegen te werken, maar bij voorkeur elkaar te versterken. Mogelijke knelpunten kunnen zijn:
 - de berm dient voorafgaand aan het beheer van watergang en oever gemaaid en geruimd te zijn, zodat de machines vanuit de berm kunnen werken;
 - de berm wordt ten behoeve van het beheer van watergang en oever bereden door zware machines;
 - oever- en slootmaaisel en slootvuil (bagger) worden niet of niet snel afgevoerd maar in de berm gedeponeerd, waardoor sterke verrijking van de berm optreedt.

2.6.2. Maaien of klepelen

Afhankelijk van de vegetatie, randvoorwaarden, inrichting van de berm (zoals aanwezigheid van bomen, breedte) en aangrenzend landgebruik wordt per berm een beheervoorstel gedaan. Deze toewijzing vindt in eerste instantie plaats in het veld. Het beheer van bermen en sloten dient uiteraard technisch goed uitvoerbaar te zijn. Daarom worden bij de verdere planuitwerking logische beheertrajecten gekozen van voldoende lengte zodat een versnipperd en daardoor moeilijk uitvoerbaar en onnodig duur beheer wordt voorkomen. Er worden alleen meerdere beheermethodes per wegvak voorgesteld als dat een aanzienlijke meerwaarde oplevert voor de natuur (bijvoorbeeld aangepast beheer van probleemsoorten of van juist zeer waardevolle soorten).

2.6.3. Doorwerking startnotitie

- **Draagvlak**

Advies startnotitie:

Om het draagvlak te vergroten is het zinvol om een begeleidingscommissie in te stellen. Hierin zou een afvaardiging van de beheerders en belangengroepen van bijvoorbeeld natuur en de agrarische sector kunnen zitten. Voor alle groepen geldt dat draagvlak voor het beheerplan en het beheer vereist is, willen zij hun eigen inbreng naar behoren kunnen uitvoeren.

Doorwerking berm- en slootbeheerplan:

Besloten is een begeleidingscommissie in te stellen. Hiervoor zijn vertegenwoordigers van de gemeentelijke diensten, natuurorganisaties, landbouw organisaties, regionale organisaties en waterschappen uitgenodigd zitting te nemen.

- **Omvang**

Advies startnotitie:

In de startnotitie is een deel van de wegen binnen de gemeente niet opgenomen. Met name bij de onverharde wegen is het selectie criterium ondoorzichtig. Grotendeels vallen deze wegen in de klasse “niet geschikt voor ecologisch beheer”, omdat een beheer van maaien en afvoeren hier niet zinvol is. Een beheer met een lage frequentie kan hier echter wel de ecologische waarden doen toenemen.

Voor het veldwerk van 2005 moet vastgesteld of alleen de wegen uit klasse 1 en 2 bezocht en beoordeeld worden of dat alle wegen worden meegenomen in het veldwerk.

Doorwerking berm- en slootbeheerplan:

Besloten is om alle wegen, inclusief de zandwegen en losliggende, verharde fietspaden in het berm- en slootbeheerplan op te nemen.

- **Aangrenzende eigendommen**

Van de lokale terreinbeherende organisaties worden de aangrenzende eigendommen nagegaan en het beheer dat daarop wordt gevoerd. Het betreft de waterschappen, de provincie, natuurbeschermingsorganisaties en de particulieren. Voor de raakvlakken wordt aangegeven of er een meerwaarde aan de gemeentelijke bermen en sloten kan worden toegevoegd door inrichting en beheer daarvan af te stemmen op het door deze derden gevoerde beheer.

Waterschappen

Advies startnotitie:

In de gemeente liggen diverse waterschapssloten en andere schouwplichtige sloten. In het kader van het draagvlak voor het op te stellen beheerplan en mogelijke beheerdoelen en beheer op elkaar en op de aanwezige natuurwaarden af te stemmen, is het zinvol om de waterschappen vroegtijdig bij de planopstelling te betrekken met als doel een gezamenlijk hogere kwaliteit van zowel bermen als sloten.

Bij de waterschappen dient te worden nagevraagd welke sloten schouwplichtig zijn.
De waterschappen worden uitgenodigd voor de op te stellen begeleidingscommissie.

Doorwerking berm- en slootbeheerplan:

De waterschappen Rijn en IJssel, Groot Salland en Regge en Dinkel hebben zitting genomen in de begeleidingscommissie.

Provincie Overijssel

Advies startnotitie:

De provincie Overijssel heeft binnen de gemeente Rijssen - Holten een beperkt aantal eigendommen in beheer, te weten de provinciale wegen N332, N344 en N350. Het provinciale beheer bestaat uit het maaien en afvoeren van de eerste meter in juli/ augustus, en het maaien en afvoeren (maaizuigcombinatie) medio oktober.

Bij de provincie dient het hier beschreven beheer te worden geverifieerd, waarna beoordeeld wordt of het zinvol en wenselijk is om het gemeentelijk beheer daar op af te stemmen.

Doorwerking berm- en slootbeheerplan:

Het beheer van de bermen in de nabijheid van de provinciale wegen is zoveel mogelijk afgestemd op het beheer van de provincie.

Natuurbeschermingsorganisaties

Advies startnotitie:

In de gemeente Rijssen - Holten is een aantal natuurgebieden. Drie daarvan zijn (deels) in eigendom van de gemeente, te weten het Noorderbos, Oosterhof en de Groene kruisbossen. Daarnaast is er het natuurgebied Sallandse heuvelrug en enkele kleine landschapselementen in eigendom van Staatsbosbeheer. De Sprengenberg is in eigendom van Natuurmonumenten en de Holterberg eigendom van Het Burgerweeshuis en kinderkuis en in beheer bij Stichting IJssellandschap. Voor een deel worden deze eigendommen doorkruist of begrensd door gemeentelijke wegen.

Waar ecologisch zinvol en technisch haalbaar wordt het gemeentelijk berm- en slootbeheer afgestemd op de natuurdoelen van de terreinen van natuurbeschermingsorganisaties.

Doorwerking berm- en slootbeheerplan:

Bermen in de nabijheid van natuurgebied en in de EHS hebben een doeltypen gekregen dat aansluit bij de natuurgebieden. Bij het opstellen van de streefbeelden (kaarten 4 en 5) is rekening gehouden met de natuurgebieden en ecologische gebieden en zones.

Landbouw

Advies startnotitie:

De landbouw is als groep eigenaar en beheerder van het grootste deel van de grond in Rijssen-Holten. De gemeentelijke bermen en slootkanten en overige eigendommen liggen grotendeels langs deze particuliere gronden.

Het berm- en slootbeheer zal gericht zijn op het voorkómen van overlast op aanliggende landbouwgronden.

Doorwerking berm- en slootbeheerplan:

LTO-Noord Rijssen-Holten heeft zitting genomen in de begeleidingscommissie. Bij het opstellen van de streefbeelden (kaarten 4 en 5) is rekening gehouden met de landbouwarealen.

3. WERKWIJZE

3.1. Algemeen

Als vervolg op de startnotitie uit 2005 is dit project uitgevoerd. De planopstelling is begeleid door de gemeente. Er zijn een startoverleg en een overleg over het eindconcept geweest. In de loop van het project is regelmatig “werk”overleg geweest met de gemeente. De veldinventarisatie is in twee stappen uitgevoerd. Allereerst zijn verspreid over de gemeente vegetatie-opnamen gemaakt in de bermen. Deze zijn verwerkt tot een vegetatie-typologie, waarbij voor de bermen elf typen zijn onderscheiden. Van de oevers en watergangen zijn geen vegetatie-opnamen gemaakt. In de eerste veldronde zijn aan de hand van de waargenomen soorten en structuur van de vegetatie op basis van kennis en ervaring voor de oevers vier typen beschreven en voor de watergangen drie. Met deze typologie in de hand zijn daarna in een tweede veldronde alle wegen in de gemeente bezocht. De inventarisatie betreft alle wegen die door de gemeente op kaart en in een lijst waren aangegeven, alsmede de aangrenzende sloten. De veldresultaten zijn, in combinatie met het beleidskader, verwerkt tot streefbeelden, beheermethoden en een beheervoorstel per berm.

3.2. Eerste veldronde

De eerste veldinventarisatie is uitgevoerd van 6 juni tot en met 8 juni 2005, nog voordat de tweede maaieronde plaats vond. Tijdens deze inventarisatie zijn 61 vegetatie-opnamen gemaakt in de wegbermen (kaart 3). De locaties zijn zo gekozen dat de opnamen een goed beeld geven van alle voorkomende typen in de gemeente en dat van elk onderscheiden vegetatietype, zo mogelijk, meerdere opnamen aanwezig zijn. Daarnaast is er voor gezorgd dat de opnamen ook goed verspreid zijn over de gehele gemeente en over de twee voormalige gemeenten (zie kaart 3).

Per opname-locatie zijn over een lengte van 50 meter en over de gehele breedte van de berm alle voorkomende plantensoorten genoteerd. De eerste strook, grenzend aan de verharding, is hierbij buiten beschouwing gelaten, omdat hier vaak een tredvegetatie aanwezig is, die afwijkt van de begroeiing van de rest van de berm. De breedte van deze strook is sterk variabel, van ongeveer 10 cm tot maximaal 1 meter. Per plantensoort is een schatting gemaakt van de mate van voorkomen. Hiervoor is gebruik gemaakt van de schaal van Tansley (figuur 3).

Figuur 3: Opnameschaal van Tansley

s	=	slechts één of enkele exemplaren (sporadic)
r	=	zeer weinig voorkomend (rare)
o	=	weinig voorkomend (occasional)
f	=	regelmatig voorkomend (frequent)
a	=	veel voorkomend (abundant)
c	=	samen met andere soorten overheersend (codominant)
d	=	overheersend (dominant)

Daarnaast zijn gegevens over de hoogte en de structuur van de vegetatie genoteerd. Deze zijn gebruikt bij het maken van beschrijvingen van de typen.

Voor de Nederlandse en wetenschappelijke plantennamen is gebruik gemaakt van de meest actuele versie van Heukels' Flora van Nederland, 22e druk, eerste bijdruk.

3.3. Opstellen typologie

Nadat de gegevens zijn ingevoerd in een database, zijn de vegetatie-opnamen met behulp van het computerprogramma TWINSPAN in een tabel geplaatst. Dit programma zoekt naar verwantschappen tussen opnamen en soorten en plaatst de opnamegegevens zodanig in een tabel dat er groepen van verwante soorten en opnamen ontstaan. Vervolgens zijn de groepen uit TWINSPAN, clusters genaamd, samengevat met behulp van het computerprogramma CLUTER. Dit programma berekent hoe vaak een soort binnen een cluster voorkomt en geeft aan wat kenmerkende soorten voor een cluster zijn.

Op deze manier is een ordening van de vegetatiegegevens in clusters verkregen. Deze clusters zijn als afzonderlijke vegetatietypen beschreven. De gegevens over de hoogte, bedekking, soortenrijkdom, bomen in de berm enzovoorts zijn gebruikt om de structuur van de typen te beschrijven. De beschrijving van de typen is te vinden bij de resultaten in hoofdstuk 4.

3.4. Tweede veldronde

Het tweede deel van de veldinventarisatie is uitgevoerd van 14 juni tot en met 24 juni 2005. Deze veldronde viel ook grotendeels voor de tweede maaironde, maar op sommige plaatsen was de berm al gemaaid.

Tijdens deze tweede ronde zijn alle wegbermen en bermsloten bezocht, die door de gemeente op kaart en in een lijst waren aangegeven. Onduidelijkheden over te inventariseren wegen zijn telkens ter plekke met de gemeente overlegd. Van iedere weg is tenminste 1 profielopname gemaakt, waarbij elke aanwezige berm en sloot is beschreven. Hierbij is geïnventariseerd welke onderdelen in het profiel aanwezig zijn (zijbermen, tussenbermen, middenbermen, taluds en sloten). In de profielopnamen is alle informatie verzameld, die van belang is voor het beheerplan (figuur 4).

In het veld is ook per berm/sloot een voorlopig beheeradvies opgesteld. Dit advies is gebaseerd op de aanwezige kruidige begroeiing, de bermbreedte, aanwezigheid van beplanting en de technische en ecologische geschiktheid. Bij het maken van de profielopnamen is ook een schatting gemaakt van het percentage slootlengte langs de berm. Door dit percentage te schatten kan er bij het beheer rekening worden gehouden met eventuele invloeden van het slootbeheer op de berm.

Figuur 4. Gegevens per profielonderdeel.

- de breedte (in meters)
- het vegetatie-type
- het aangrenzend landgebruik
- de aanwezige beplanting met de boomsoort en de afstand van de beplanting tot de weg
- de technische geschiktheid
- de ecologische geschiktheid
- een beheeradvies in het veld
- het percentage sloot
- nummer van de vegetatie-opname, als die gemaakt is

3.5. Opstellen beheermethoden en afwerking

Aan de hand van het beleidskader en de visie uit de startnotitie zijn ambitieniveaus bepaald voor de verschillende deelgebieden in de gemeente (§ 5.1.). Dit gemeentelijke streefbeeld is uitgewerkt tot streefbeelden voor de bermen en bermsloten (§ 5.2. en § 5.3.). Per berm of bermsloot is (per wegvak) een streefbeeld met bijbehorend beheer toegekend, op basis van de ecologische potenties,

ambitieniveau voor het deelgebied van de gemeente waarin het ligt en de uitvoerbaarheid van het beheer (hoofdstuk 6). Er is een schatting gemaakt van de financiële consequenties van het voorgestelde beheer (hoofdstuk 7).

Het beheeradvies is in een projectgroep met zowel de gemeente als overige belanghebbenden (zie figuur 5) besproken. In overleg met de gemeente zijn de gemaakte opmerkingen verwerkt tot de eindrapportage.

Figuur 5. Samenstelling projectgroep

- IVN Rijssen-Enter
- LTO-Noord Rijssen-Holten
- Milieuraad
- Nationaal Park de Sallandse Heuvelrug
- VVV Rijssen
- VVV Holten
- Waterschap Rijn en IJssel
- Waterschap Groot Salland
- Waterschap Regge en Dinkel
- Gemeente Rijssen-Holten

4. HUIDIGE BERM- EN SLOOTTYPEN

4.1. Bermen

Er zijn elf typen bermen onderscheiden.

- ☐ Bochtige smele-type;
- ☐ Biggenkruid-type;
- ☐ Veldbies-type;
- ☐ Gestreepte witbol-type;
- ☐ Engels raaigras-type;
- ☐ Glanshaver-type;
- ☐ Kweek-type;
- ☐ Ridderzuring-type;
- ☐ Beplanting;
- ☐ Gazon;
- ☐ Kaal.

4.1.1. Bochtige smele-type

Dit type heeft gemiddeld 17 soorten per opname. Daarmee is dit het op één na minst soortenrijke type.

Het betreft niet al te hoge, vrij open vegetaties op een vrij voedselarme bodem, die vrij kruidenrijk zijn. De meeste opnamen bevinden zich onder bomen, vooral onder Dennen, maar ook onder Berk en Eik.

Dit type van heischrale vegetaties wordt gekenmerkt door de aanwezigheid van Bochtige smele, Struikheide, Dopheide, Liggend walstro, Bosbes en Pilzegge. De grassen zijn niet dominant aanwezig. De aanwezige grassoorten zijn: Schapengras, Gewoon struisgras, Zandstruisgras en minder algemene soorten als Tandjesgras en Vroege haver. Opvallend, maar positief is, dat alle ruigtesoorten geheel ontbreken; deze soorten zijn in de heischrale vegetaties ook niet gewenst. Er zijn twee bijzondere soorten aangetroffen in dit type: Brede wespenorchis (beschermde in de Flora- en Faunawet) en de minder algemene soort Hemelsleutel.

De natuurwaarde van dit type is hoog.

De meeste bermen van dit type bevinden zich in de bossen van de Holterberg, de Zuurberg en de

Figuur 6. Bochtige smele-type langs de Eekhoornweg.

Brekeldlaan.

4.1.2. Biggenkruid-type

Dit type heeft gemiddeld 21 soorten per opname. Dit is iets onder het gemiddelde voor alle bermen in de gemeente.

Het betreft niet al te hoge, open vegetaties op een vrij voedselarme bodem, die kruidenrijk zijn. De opnamen komen voor in de volle zon, maar ook onder bomen.

Dit type van droge, voedselarme graslanden wordt gekenmerkt door de aanwezigheid van soorten van voedselarme zandgronden zoals Gewoon biggenkruid, Gewone veldbies, Brem, Eenjarige hardbloem, Vroege haver, Gewone spurrie, Zilverhaver, Stijf havikskruid, Zandblauwtje en Tasjeskruid. In tegenstelling tot het vorige type komen ook gewone graslandsoorten zoals Scherpe boterbloem en Veldzuring voor. Ook in dit type ontbreken de ruigtesoorten.

Bijzondere soorten uit dit type zijn Tripmadam (Rode Lijst aanduiding bedreigd) en Steenanjer (beschermde in de Flora- en Faunawet), die beiden zijn gevonden langs de Broekweg.

De natuurwaarde van dit type is hoog.

Het type komt verspreid in de gemeente voor: op enkele plaatsen op de Holterberg, enkele ontsluitingswegen van de kern Rijssen, Middeldijk/Elsenerveldijk, Broekweg en Helhuizerweg / Valeweg en omgeving.

4.1.3. Veldbies-type

Dit type heeft gemiddeld 28 soorten per opname. Daarmee is dit het op één na soortenrijkste type.

Het betreft matig hoge, gesloten vegetaties, die voor het grootste deel in de volle zon staan. Een enkele opname is licht beschaduwd. Het zijn matig bloemrijke vegetaties op matig voedselrijke bodems.

Figuur 7. Biggenkruid-type langs de Broekdijk.

Figuur 8. Veldbies-type langs de Leiding.

Deze bloemrijke graslanden worden gekenmerkt door de aanwezigheid van soorten uit bijna alle groepen. Er zijn soorten te vinden die van wat voedselarmere omstandigheden houden, zoals Gewone veldbies en Schapenzuring. Alleen de soorten van echt schrale bodems ontbreken. Daar staat tegenover dat er veel soorten van matig voedselrijke, vochtige graslanden voorkomen, zoals Gewoon reukgras, Grasmuur, Gewone hoornbloem, Engels raaigras, Veldbeemdgras, Gewoon duizendblad en Sint-Janskruid. Zo nu en dan komen ook ruigtesoorten als Kleefkruid, Grote brandnetel en Braam in dit type voor. Deze soorten komen echter steeds in kleine hoeveelheden voor.

De natuurwaarde van dit type is hoog.

Het type komt verspreid door de hele gemeente voor, vooral in de open gebieden van de gemeente, met een zwaartepunt in de weilanden tussen Rijssen en de Holterberg. Verder ook in Holterbroek, Lokerbroek en Okkenbroek.

4.1.4. Gestreepte witbol-type

Dit type heeft gemiddeld 31 soorten per opname. Daarmee is dit het meest soortenrijke vegetatietype in de gemeente.

Het betreft matige hoge, voornamelijk gesloten vegetaties van matig voedselrijke bodem. Deze kruidenrijke vegetaties zijn zelden beschaduwd.

De bloemrijke graslanden uit dit type worden gekenmerkt door hoge presenties van gewone graslandsoorten als Gestreepte witbol, Gewone paardenbloem, Kropaar, Witte klaver, Smalle weegbree, Veldzuring, Scherpe boterbloem, Gewone hoornbloem, Gewone rolklaver, Heermoes en Rood zwenkgras. Deze soortenrijke graslanden waren vroeger heel algemeen, maar door allerlei redenen komen ze nu vooral voor in natuurgebieden en wegbermen. Verruigingssoorten als Akkerdistel, Ridderzuring en Grote brandnetel zijn wel aanwezig, maar komen niet vaak voor en steeds in lage bedekkingen. Minder algemene soorten uit dit type zijn: Heelblaadjes en Klein bronkruid.

De natuurwaarde van dit type is hoger dan gemiddeld.

Dit vegetatietype komt voornamelijk voor in de open gebieden in de gemeente, met een zwaartepunt in het Ligtenbergerveld en het Opbroek. Ook in het noordwesten tussen Dijkershoek en Nieuw-Heeten komt dit type regelmatig voor.

Figuur 9. Gestreepte witbol-type langs de Valeweg

4.1.5. Engels raaigras-type

Dit type heeft gemiddeld 16 soorten en daarmee is dit het minst soortenrijke vegetatietype in de gemeente.

De graslanden uit dit type zijn niet al te hoge, kruidenarme vegetaties van matig voedselrijke bodems. Ze groeien vaak in beschaduwde omstandigheden, in bermen waar ook regelmatig doorheen wordt gereden. Daardoor is de vegetatie vrij open.

Dit type wordt gekenmerkt door het ontbreken van veel bloeiende kruiden. Er komen vooral veel grassen in dit type voor, zoals Engels raaigras, Veldbeemdgras, Kropaar, Fioringras en Straatgras. De kruiden die wel voorkomen zijn ofwel bestand tegen enige betreding: Witte klaver, Gewone vogelmuur, Grote weegbree en Herderstasje, ofwel soorten die kenmerkend zijn voor beschaduwde situaties en bossen, zoals Fluitenkruid, Grote klis en Wilde kamperfoelie.

Bijzondere soort uit dit type is Brede wespenorchis (beschermde in de Flora- en Faunawet).

De natuurwaarde van dit type is laag.

Het is een type dat vooral voorkomt in bossen en andere beschaduwde situaties, zoals ten zuiden van de kern Rijssen, ten zuidoosten van de kern Holten en aan de randen van de Holterberg. Ook komt dit type voor in bermen die door bewoners onregelmatig (3 tot 4x per jaar) gemaaid worden. Het type ontbreekt in de grote open gebieden als Holterbroek, de Akkers, het Opbroek en Fliermaten.

4.1.6. Glanshaver-type

Het glanshaver-type is met gemiddeld 23 soorten per opname een gemiddeld type wat betreft de soortenrijkdom.

Het betreft zonder uitzondering hoge en gesloten vegetaties. Ze zijn matig soortenrijk tot soortenarm en groeien op matig voedselrijke bodem, al dan niet onder bomen.

De meest opvallende soort is Glanshaver, de dominante grassoort van type. Daarnaast komen er vooral iets voedselrijkere situaties minnende soorten voor, zoals Bermzuring, Kweek, Fluitenkruid, Kleefkruid, Grote brandnetel en Kropaar. Bloemrijke soorten uit minder hoge graslanden zoals boterbloemen, wikkas en klavers komen aanzienlijk minder voor dan in de vorige typen.

Figuur 10. Engels raaigras-type langs de Mattenbies

In dit type zijn geen bijzondere soorten aangetroffen.

De natuurwaarde van dit type is voor planten vrij laag, voor dieren wel vrij hoog.

Het type komt voornamelijk voor in de open gebieden van de gemeente; in de open zone tussen Rijssen en de Holterberg, het Opbroek en ten westen van de Markeloseweg / Helhuzerweg. Het zijn hier de ruigere vegetaties.

4.1.7. Kweek-type

Het Kweek-type is met gemiddeld bijna 25 soorten per opname een redelijk soortenrijk type.

Dit type omvat hoge en matig hoge, gesloten vegetaties op matig voedselrijke bodems, voornamelijk in de volle zon. De opnames zijn matig soortenrijk tot soortenrijk.

Kenmerkende soorten van deze bloemrijke ruige graslanden zijn het voorkomen van zowel graslandsoorten als ruigtesoorten. Grove grassoorten als Kweek, Kropaar, Engels raai-gras en Glanshaver worden afgewisseld met hogere kruiden zoals Ridderzuring, Scherpe boterbloem, Grote brandnetel, Gewoon duizendblad en Veldzuring.

Er zijn in dit type geen bijzondere soorten aangetroffen.

De natuurwaarde van dit type is voor planten laag, voor dieren wel vrij hoog.

Dit type komt eigenlijk overal in de gemeente voor met uitzondering van de kern van de Holterberg en de bossen ten zuiden van Rijssen.

Figuur 11. Glanshaver-type langs de Larenseweg.

Figuur 12. Kweek-type langs de Veldwijk.

4.1.8. Ridderzuring-type

Dit vegetatietype is met gemiddeld 17 soorten per opname een van de minder soortenrijke types.

Deze voornamelijk hoge en gesloten vegetaties zijn heel kruidenrijk. Ze komen voor op vooral voedselrijkere bodems en hebben een voorkeur voor beschaduwde situaties.

Deze ruigte wordt gekenmerkt door een hoog aandeel ruigtekruiden en een relatief laag aandeel grassen. Soorten als Ridderzuring, Grote brandnetel, Fluitenkruid, Dolle kervel en Grote klis zijn veelal dominant aanwezig. Daaronder is weinig plaats voor andere soorten. Vogelmuur, Gewone paardenbloem en Ruw beemdgras zijn enkele van de soorten die regelmatig te vinden zijn.

Dit type heeft twee bijzondere soorten: Brede wespenorchis (beschermde in de Flora- en Faunawet) en de minder algemene soort Gewoon helmkruid.

De natuurwaarde van dit type is voor planten laag, voor dieren wel vrij hoog.

Dit type heeft een zwaartepunt in de lommerrijke omgeving van de kern Holten, daarnaast langs de randen van de Holterberg en langs de doorgaande wegen in de bossen ten zuiden van Rijssen.

Figuur 13. Ridderzuring-type langs een zijweg van de Broekdijk.

4.1.9. Overige typen

Beplanting

Op sommige plaatsen komt de beplanting of het bos tot bijna aan de weg en is er nauwelijks of geen berm. Op de meeste van deze plaatsen levert dat geen belemmering voor het verkeer op en kan deze situatie blijven voortbestaan.

Gazon

Op een aantal plaatsen worden de bermen zeer frequent gemaaid. Dit wordt op sommige locaties door de gemeente uitgevoerd, op andere locaties door aanwonenden. Het resultaat is een soortenarme, lage vegetatie. Op sommige locaties binnen de bebouwde kom kan dit type wenselijk zijn, buiten de bebouwde kom vrijwel nergens. De natuurwaarde van deze bermen is erg laag.

Kaal

Op plaatsen waar werkzaamheden plaatsgevonden hebben, waar de bermen recent zijn afgeschoven, of op beschaduwde, sterk betreden bermen is tijdens de inventarisatie geen vegetatie aangetroffen. Het streefbeeld is geformuleerd op basis van de potenties van de berm.

4.2. Sloten

4.2.1. Inleiding

Tijdens de tweede veldronde zijn van de oevers en sloten de dominante soorten genoteerd. In de niet-watervoerende sloten bestaat de vegetatie in het algemeen uit de typen zoals die ook in de bermen zijn te vinden. Voor deze grazige typen is de beschrijving dan ook in de vorige paragraaf (4.1.) te lezen.

De soortenrijkdom in de watervoerende sloten wordt vooral bepaald door beheer en waterkwaliteit. Voor de watervoerende sloten zijn drie typen onderscheiden:

- ☐ soortenrijke (kwel)sloten;
- ☐ sloten gedomineerd door één soort;
- ☐ sloten zonder waterplanten, mogelijk met kroos of draadwier.

Soortenrijke (kwel)sloten

Kenmerkend voor soortenrijke sloten zijn bijvoorbeeld grote Fonteinkruiden en Pijlkruid. Deze sloten hebben een vrij hoge natuurwaarde.

Sloten gedomineerd door één soort

Wanneer de waterkwaliteit slechter is, verdwijnen de minder algemene soorten en blijft een aantal soorten over, die de hele sloot koloniseren. Dit zijn soorten als Smalle waterpest, Gedoornd hoornblad en sommige Sterrenkroos-soorten. Deze sloten hebben een matige natuurwaarde.

Sloten zonder waterplanten, mogelijk met kroos of draadwier

Wanneer het water nog voedselrijker is blijven alleen drijvende soorten over, die de onderliggende waterkolom verduisteren. Diverse kroossoorten en drijvende draadwieren bepalen dan het beeld van de sloot. Deze sloten hebben een lage natuurwaarde.

Bij deze sloten kunnen verschillende soorten oevers voorkomen:

- ☐ houtige beplantingen;
- ☐ helofyten;
- ☐ kleine oeverplanten;
- ☐ antropogeen beïnvloede oever.

Houtige beplantingen

Deze oevers worden gekenmerkt door een grote hoeveelheid houtige soorten op de oever en in de sloot. Veelal zijn dit Braam-soorten, opslag van bomen of het bos uit het achterland, dat zich heeft uitgebreid tot in de sloot. Deze oevers hebben een matig hoge natuurwaarde.

Helofyten

Helofyten zijn grote oeverplanten, die wortelen en kiemen in het water. Het betreft soorten als Grote egelskop, Mattenbies, Riet, Grote en Smalle lisdodde. Deze oevers hebben een vrij hoge natuurwaarde.

Kleine oeverplanten

Het betreft hier soorten als Gewone waterbies, Blaartrekkende boterbloem, Speenkruid en diverse kleinere zeggesoorten. Deze vegetaties zijn vaak soortenrijk. Deze oevers hebben een vrij hoge natuurwaarde.

Antropogeen beïnvloede oever

Directe beïnvloeding door mensen wordt meestal veroorzaakt door lozing van afvalwater of door veelvuldig maaien. Gevolg is een eentonige vegetatie van één of enkele soorten, met een lage natuurwaarde. Vooral Liesgras en Mannagras zijn hierbij de dominante soorten.

5. STREEFBEELDEN

5.1. Streefbeeld voor de gemeente als geheel

Aan de hand van het beleidskader en de visie uit de startnotitie zijn voor de verschillende deelgebieden in de gemeente streefbeelden vastgesteld voor de bermen (kaart 4) en de sloten (kaart 5). Hierbij hebben de volgende overwegingen een rol gespeeld.

Voor de bermen:

- ☐ In het Nationaal Park wordt “Heide en heischraal grasland” en “Droog grasland” nagestreefd.
- ☐ In de Ecologische Hoofdstructuur en de verbindingzones, in het natuurontwikkelingsgebied en in het beheers- en reservaatgebied wordt “Vochtig (bloemrijk) grasland” nagestreefd.
- ☐ In de bebouwde kom wordt “Vochtig (bloemrijk) grasland” nagestreefd.
- ☐ In een strook langs de rand van de heuvelrug wordt ruigte nagestreefd (natuurlijke standplaats).
- ☐ In het overige gebied is het streefbeeld afhankelijk van de potenties van de bermen. Waar hiervoor voldoende potenties zijn wordt “Vochtig (bloemrijk) grasland” nagestreefd (of op één locatie: “Droog grasland”). Waar minder potenties voor natuurwaarden zijn wordt “Ruig grasland”, “Ruigte” of “Beschaduwd grasland” nagestreefd.

Voor de sloten:

- ☐ In sommige delen van de gemeente zijn vrijwel geen sloten (bijvoorbeeld de Holterberg).
- ☐ In de Ecologische Hoofdstructuur en in de deelgebieden waar vochtige (bloemrijke) bermen nagestreefd worden, worden “Soortenrijke sloten” nagestreefd, voor zover de potenties en de functies van de sloten dit toelaten.
- ☐ In deelgebieden waar ruige of soortenarme bermen nagestreefd worden, worden “Soortenarme sloten” nagestreefd, evenals in deelgebieden waar de potenties voor “Soortenrijke sloten” niet hoog zijn.

5.2. Streefbeelden bermen

Voor de bermen zijn acht streefbeelden onderscheiden.

1. Heide en heischraal grasland
2. Droog grasland
3. Vochtig (bloemrijk) grasland
4. Beschaduwd grasland
5. Ruig grasland
6. Ruigte
7. Bos
8. Gazon

Allereerst wordt een algemene beschrijving van het streefbeeld gegeven. Dit wordt op de naastliggende (linker)pagina aan de hand van foto's verduidelijkt. De grootste foto geeft een overzichtsbeeld van het streefbeeld. De kleinere foto's laten andere beelden zien, zoals deelfacetten of seizoensvariaties. De meeste foto's zijn gemaakt in de gemeente Rijssen - Holten. In “Instandhoudingsbeheer” wordt het benodigde beheer aangegeven. In “Doelsoorten” worden de plantensoorten genoemd die uiteindelijk in dit streefbeeld verwacht worden. Vervolgens zijn de natuurwaarde van het streefbeeld en de nagestreefde verspreiding in de gemeente beschreven. Tenslotte volgen eventueel enkele opmerkingen zoals beperkingen en aandachtspunten.

5.2.1. Heide en heischraal grasland

Algemene beschrijving

Dit streeftype bestaat uit open tot gesloten vegetaties op arme zandgronden. De vegetatie bevat een groot aandeel lage struikjes, zoals Struikheide en Bosbes. Een voorbeeld van dit streefbeeld is het Bochtige smele-type.

Instandhoudingsbeheer

Heides zijn gebaat bij een beheer met een lage frequentie. Eenmaal in de vijf jaar maaien is ruim voldoende. Heischrale graslanden dienen iets vaker gemaaid te worden. Eens in de twee tot drie jaar is optimaal.

Heischrale graslanden kunnen worden omgevormd tot heiden door de maaifrequentie te verlagen en de aanwezige heidesoorten de kans te geven zich beter te ontwikkelen.

Op een aantal locaties, met name op de Holterberg, is een potentie voor het ontwikkelen van een heidevegetatie in de bermen. Hiertoe zal eerst de huidige berm afgeplagd dienen te worden en vervolgens dienen de bermen niet meer jaarlijks geklepeld te worden. Een optimaal beheer is een heidebeheer, waarbij de berm maximaal eenmaal per 3 tot 5 jaar gemaaid wordt en het maaisel wordt afgevoerd.

Doelsoorten

Dopheide, Struikheide, Bosbes, Vossenbes, Bochtige smele, Liggend walstro, Pilzegge.

Natuurwaarde

Hoog.

Nagestreefde verspreiding

Het kerngebied van de heiden is de Holterberg. Daarnaast kan het verspreid voorkomen in bermen van de bosgebieden ten zuiden van de kern Rijssen en rondom de Zuurberg.

Opmerkingen

Heide is gevoelig voor verstoring. Te vaak maaien en betreden belemmeren een goede ontwikkeling. Wanneer verrijking van de bodem plaatsvindt kunnen Pijpenstrootje of Bramen de vegetatie overnemen.

5.2.2. Droog grasland

Algemene beschrijving

Dit streeftype komt voor in bermen met bomen, zoals Eik en Berk, die veel vocht uit de bodem opnemen. Daarnaast is het te vinden op de droge zandgronden, waar tenminste eenmaal per jaar gemaaid wordt. De bermen zijn vaak open met een lage begroeiing. Grassen zijn dominant, maar droogteminnende kruiden komen veelvuldig voor. Een voorbeeld van dit streefbeeld zijn het Biggenkruid-type en het Veldbies-type.

Instandhoudingsbeheer

Dit type bermen komt veel voor onder bomen,
Het is voldoende om deze bermen eenmaal per jaar te maaien en het maaisel af te voeren.

Doelsoorten

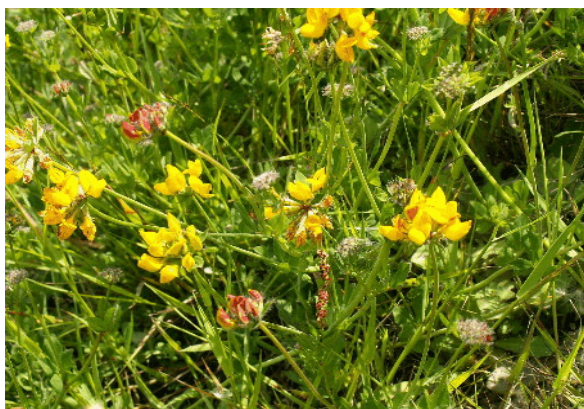
Rood zwenkgras, Zandstruisgras, Gewoon biggenkruid, Zandblauwtje, Schapenzuring, Eenjarige hardbloem, Bekermos, Klein tasjeskruid, Vroege haver, Zilverhaver, Muizenootje.

Natuurwaarde

Hoog.

Nagestreefde verspreiding

Dit streefbeeld is voorgesteld op en in de buurt van de Holterberg. Daarnaast is het type voorgesteld in de bermen langs de Broekweg (omdat daar nu deze typen al voorkomen in de zandige bermen) en zal het verspreid voor gaan komen langs een aantal zandwegen.

5.2.3. Vochtig (bloemrijk) grasland

Algemene beschrijving

Dit bloemrijke type grasland bevat grassen als Gestreepte witbol en Rood zwenkgras en ook veel bloeiende kruiden, zoals Rode klaver, Gewone rolklaver, Gewone margriet, Smalle weegbree en Knoopkruid. Op deze vegetatie komen in de zomer veel insecten af. Een voorbeeld van dit streefbeeld is het Gestreepte witbol-type.

Instandhoudingsbeheer

Het beheer bestaat uit tweemaal per jaar maaien en afvoeren van het maaisel.

Doelsoorten

Rood zwenkgras, Gestreepte witbol, Zeepkruid, Gewoon slangenkruid, Gewone margriet, Gewone pastinaak, Gewone margriet, Herfstleeuwentand, Sint Janskruid, Gewone rolklaver, Gewoon knoopkruid, Reukgras, Muizenootje, Smalle weegbree, Rode klaver.

Natuurwaarde

Hoog.

Nagestreefde verspreiding

Dit type wordt vooral voorgesteld binnen de EHS: in de open gebieden die grenzen aan de Holterberg en de verbindingzone tussen de Holterberg en de boszone ten zuiden van de kern Rijssen (Koeweide en omgeving, Ligtenbergerveld, de Leiding, de Akkers, de Overtoom en Middelveen).

Daarnaast is het type voorgesteld in de bebouwde kom van de kern Rijssen en het Opbroek, de Fliermaten en de hoek bij Okkenbroek.

Opmerkingen

De aanwezigheid van dit type staat of valt bij het beheer. Verrijking van de berm door klepelen, slootbagger of verstoring door afroven van de bermen of veel gerommel in de berm leiden tot het streeftype "Ruig grasland".

5.2.4. Beschaduwd grasland

Algemene beschrijving

Dit streefbeeld omvat soortenarme, niet verruigde vegetaties, die vooral voorkomen in de schaduwen van beplantingen en in bermen waarin meer dan twee keer per jaar gemaaid wordt. Een voorbeeld van dit streefbeeld is het Engels raaigras-type.

Instandhoudingsbeheer:

Het volstaat om deze bermen tweemaal per jaar te klepelen.

Doelsoorten

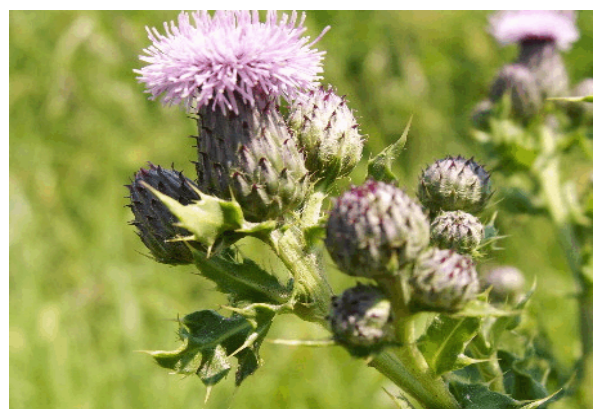
Er komen niet veel soorten voor. Met name veel schaduwbestendige grassen, zoals Engels raaigras, Kropaar, Straatjesgras en verder kruiden die enige tred kunnen weerstaan zoals Kleine klaver, Schijfkamille en Grote weegbree.

Natuurwaarde

Laag.

Nagestreefde verspreiding

Dit type komt voor in een bosrijke/schaduwrijke omgeving. Ten zuiden van de kern Rijssen en ten zuidoosten van de kern Holten zal dit streeftype het meest optreden.

5.2.5. Ruig grasland

Algemene beschrijving

Deze hoogopgaande graslanden kunnen soortenrijk en bloemrijk zijn, maar ook vrij soortenarm. Ze komen vooral onder (licht) beschaduwde omstandigheden voor. Ook worden ze regelmatig aangetroffen in de droge oever. Een voorbeeld van dit streefbeeld is het Glanshaver-type.

Instandhoudingsbeheer

Het beheer van deze voedselrijke graslanden bestaat uit het tweemaal per jaar klepelen van de vegetatie.

Doelsoorten

Kropaar, Glanshaver, Boerenwormkruid, Grote teunisbloem, Gewoon duizendblad, Knoopkruid, Akkerdistel, Gele morgenster, Sint Janskruid, Jakobskruid,

Natuurwaarde

De soortenrijke en bloemrijke variant: matig hoog. De soortenarme variant: vrij laag. Het type is wel van belang als leefgebied/schuilplaats/verbindingsroute voor fauna (bijvoorbeeld kleine zoogdieren).

Nagestreefde verspreiding

Dit type zal vooral voorkomen buiten de EHS, dit hangt samen met de keuze om buiten de EHS minder intensief te beheren. In het voorstel krijgt dit type een zwaartepunt rondom de kern Holten: de westelijke flank van de Holterberg tot aan de Raalterweg, Holterenk ten noorden van Holten, het niet-EHS gebied ingesloten door Holterberg en de Borkeld ten oosten van Holten en het landbouwgebied ten westen van de Larenseweg.

Daarnaast zal het ook voorkomen ten oosten van Rijssen in het Opbroek, daar dit ook geen EHS-gebied is.

Opmerkingen

Deze vegetatie wordt al snel als rommelig ervaren. (Zwerf)afval dient direct verwijderd te worden zodat dat geen aanleiding geeft tot verdere vervuiling van de zone.

5.2.6. Ruigte

Algemene beschrijving

Deze hoogopgaande kruidenrijke vegetaties worden vaak gedomineerd door één enkele soort. Ze komen veelal voor onder bomen of langs beplantingen. Hier zijn de omstandigheden iets vochtiger en voedselrijker. Een voorbeeld van dit streefbeeld is het Ridderzuring-type.

Instandhoudingsbeheer

Het beheer bestaat uit het tweemaal per jaar klepelen van de vegetatie. Op sommige plaatsen, zoals langs bosranden, kan wellicht worden volstaan met een lagere frequentie.

Doelsoorten

Grote brandnetel, Zevenblad, Ridderzuring, Dolle kervel, Fluitenkruid, Akkerdistel.

Natuurwaarde

Voor planten laag. Wel van belang als leefgebied/schuilplaats/verbindingsroute voor fauna (bijvoorbeeld kleine zoogdieren).

Nagestreefde verspreiding

De ruigtes worden geaccepteerd op de natuurlijke standplaats aan de flanken van de Holterberg. Daarnaast kunnen ruigtes worden geaccepteerd in enkele zones buiten de EHS: de zone ten oosten van Holten, Beuseberg en het landbouwgebied ten westen van de Larenseweg.

Opmerkingen

De provincie Overijssel heeft geen distelverordening. Vanuit dat oogpunt hoeft er niet tegen het vóórkomen van Akkerdistels te worden opgetreden. Toch kan de aanwezigheid van ruigtes in het Holterbroek tot klachten vanuit omwonenden leiden. Door een gericht (intensiever) beheer op de plekken met veel Akkerdistel is dit te voorkomen.

5.2.7. Bos

Algemene beschrijving

Dit zijn bermen waarin bomen en struweelsoorten domineren. Er komen kleinere hoeveelheden met grazige vegetaties voor. Dit zijn soorten als Schaduwgras of Pijpenstrootje, die als ondergroei onder beplanting voorkomen. De vegetatie van dit streefbeeld is gebaat bij weinig verstoring. Een voorbeeld van dit streefbeeld is het in Rijssen - Holten aangetroffen type Beplanting.

Instandhoudingsbeheer

Bosbermen zijn gebaat bij weinig verstoring. Beheer dient dus zoveel mogelijk achterwege te blijven. De zorgplicht voor de bomen uit het oogpunt van veiligheid blijft natuurlijk wel noodzakelijk.

Doelsoorten

Verspreid in de gemeente komen soorten als Bosaardbei, Gewoon helmkruid, Vingerhoedskruid, Bosbes en Kamperfoelie voor. Het zijn soorten die gebonden zijn aan bossen en zich alleen kunnen handhaven bij weinig verstoring en betreding. Onder een maairegime van jaarlijks beheren of vaker, kunnen deze soorten niet standhouden.

Natuurwaarde

De natuurwaarde van bossen is hoog, zeker indien er voldoende licht op de bodem komt en er veel kruiden op de bosbodem groeien.

Nagestreefde verspreiding

Bosbermen worden nagestreefd in de grotere bosgebieden zoals de Holterberg en het bosgebied ten zuiden van Rijssen. Ook zijn er bosbermen in het Noorderbos.

5.2.8. Gazon

Algemene beschrijving

Onder gazons vallen de cultureelrijke graslanden, die zeer regelmatig gemaaid worden. Het zijn zeer lage vegetaties, nauwelijks hoger dan 5 cm. Door het frequente beheer blijft dit ook zo. Een voorbeeld van dit streefbeeld is het in Rijssen-Holten aangetroffen type Gazon.

Instandhoudingsbeheer

Gazonbeheer bestaat uit tenminste 10 keer per jaar klepelen.

Doelsoorten

Gazons herbergen geen bijzondere soorten. Soorten die regelmatig voorkomen zijn algemene grassen als Ruw beemdgras, Veldbeemdgras, Rood zwenkgras en Straatgras. Daarnaast komen algemene kruiden voor als Madeliefje, Witte klaver, Rode klaver, Kleine klaver, Tijmreprijs en Muizenoor.

Natuurwaarde

De natuurwaarde van gazons is laag.

Nagestreefde verspreiding

Gazon wordt alleen voorgesteld op plaatsen waar op dit moment ook gazon aanwezig is en waar de haalbaarheid voor een type met een hogere natuurwaarde klein is. Het heeft de voorkeur om gazons alleen binnen de bebouwde kom te accepteren. Buiten de bebouwde kom zijn er op een aantal plaatsen omwonenden die zelf de berm zo frequent beheren, dat er niets anders een gazon kan ontstaan. Gazons komen vooral voor binnen de bebouwde kom van Rijssen (Reggesingel) en Holten (Aaltinksweg). Daarnaast is het soms terug te vinden in de nabijheid van bebouwing in het buitengebied.

Het streeftype "Gazon" is niet opgenomen op kaart 4, aangezien het steeds om kleine stukje berm gaat.

5.3. Streefbeeld en sloten

5.3.1. Soortenrijke sloten

Algemene beschrijving

Een sloot bestaat uit drie delen: het natte waterprofiel, de natte oeverzone en de droge oeverzone. Drijvend op de waterlaag zullen soorten als Veenwortel en Kikkerbeet aan te treffen zijn. In de natte oeverzone en op de grens van nat en droog worden planten verwacht als Riet, Grote egelskop, Waterweegbree-soorten, Grote lisdodde, Kalmoes, Gele lis, Pijlkruid, Liesgras, Zwanenbloem, Gewone engelwortel, Gele waterkers, Kleine waterpeper en Echte valeriaan.

De droge oever oogt meer als een vochtig grasland. Naast veel grassen zoals Fioringras, Reukgras en Veldbeemdgras zullen ook veel kruiden zoals Scherpe boterbloem, Pinksterbloem en Veldzuring in de oever voorkomen. Deze droge oeverzone is veelal een overgang naar andere typen, zoals de diverse typen droog grasland en bloemrijk grasland. Een voorbeeld van dit streefbeeld is het in Rijssen - Holten aangetroffen type Soortenrijke (kwel)sloten.

Instandhoudingsbeheer

Voor een ecologische waardevolle sloot geldt een aantal uitgangspunten. De sloten zijn continu watervoerend en is er geen beschaduwning door bomen. Ook hebben oevers geen harde beschoeiing, omdat die een belemmering vormt voor fauna en vegetatie.

De sloot wordt elk jaar voor de helft geschoond met een maaikorf. Dit kan gelijk met het maaien van de berm gebeuren, waarbij het ene jaar de ene zijde van de sloot wordt beheerd en het andere jaar de andere zijde. In plaats van jaarlijks de helft van de sloot schonen kan ook worden gekozen voor het ene jaar links van de weg en het andere jaar rechts van de weg. Dit is ecologisch gezien een iets mindere optie, omdat er dan voor fauna een (korte) periode van het jaar is waarin er geen beschutting en migratieroute is.

Grazige oevers, waarvan de vegetatie overeenkomt met die van de berm, worden tegelijk met de berm gemaaid. Wanneer de oevervegetatie afwijkt van die van de berm, wordt de oever tegelijk met de sloot beheerd. In enkele uitzonderlijke gevallen wordt de oever apart beheerd.

Doelsoorten

Watgang : Waterviolier, Fonteynkruiden.

Natte oever : Grote egelskop, Grote lisdodde, Grote waterweegbree, Pijlkruid, Gele lis, Zwanenbloem, Moeraswalstro.

Droge oever : Veldzuring, Scherpe boterbloem, Pinksterbloem.

Natuurwaarde: Hoog.

Nagestreefde verspreiding

Binnen de EHS: de zone van Ligtenberg tot Middelveen.

Buiten EHS: Broekdijk en de omgeving van Okkenbroek.

5.3.2. Soortenarme sloten

Algemene beschrijving

In de waterlaag zullen enkele soorten domineren.

Drijvend op de waterlaag zullen kroos en draadwier aan te treffen zijn. In de natte oeverzone en op de grens van nat en droog worden planten als Liesgras verwacht. De droge oever oogt meer als een ruigte. Naast veel grassen zoals Glanshaver, Liesgras en Rietgras, zullen ruigtesoorten als Grote brandnetel, Akkerdistel, Ridderzuring, Kleefkruid in de oever voorkomen. Een voorbeeld van dit streefbeeld zijn de in Rijssen - Holten aangetroffen typen “Sloten gedomineerd door één soort” en “Sloten zonder waterplanten”.

Instandhoudingsbeheer

De sloot wordt 1x per jaar geklepeld. Doel van het beheer is te voldoen aan de eisen van het waterschap en overlast voorkomen. Grazige oevers, waarvan de vegetatie overeenkomt met die van de berm, worden tegelijk met de berm gemaaid. Wanneer de oevertvegetatie afwijkt van die van de berm, wordt de oever tegelijk met de sloot beheerd. In enkele uitzonderlijke gevallen wordt de oever apart beheerd.

Doelsoorten

Watergang : Waterpest, Sterrenkroos.

Natte oever : Liesgras, Rietgras.

Droge oever : Grote brandnetel, Ridderzuring, Akkerdistel, Kleefkruid.

Natuurwaarde

Deze sloten hebben voor de flora een beperkte waarde. Voor amfibieën en voor vogels daarentegen kunnen deze watergangen waardevol zijn.

Nagestreefde verspreiding

Verspreid door de gehele gemeente.

6. UITVOERING

6.1. Toekenning beheermaatregelen per berm/sloot

Stap 1

Per berm is een streefbeeld met bijbehorend beheer toegekend aan de hand van de volgende criteria.

- ☐ Op de Holterberg is het streefbeeld “Heide en Heischrale graslanden” toegekend aan de bermen die hiervoor goede potenties hebben.
- ☐ In de deelgebieden waar bloemrijke bermen nagestreefd worden, zijn de streefbeelden “Droog grasland” of “Vochtig grasland” toegekend aan de bermen die hiervoor goede potenties hebben en tevens aan de bermen die hiervoor matig goede potenties hebben.
- ☐ In de overige deelgebieden zijn tevens de streefbeelden “Droog grasland” of “Vochtig grasland” toegekend aan de bermen waarvoor tijdens het veldonderzoek is aangegeven dat deze hiervoor opvallend goede potenties hebben.
- ☐ In de deelgebieden waar ruigte, ruig grasland of soortenarm grasland nagestreefd wordt, zijn de streefbeelden “Beschaduwd grasland”, “Ruig grasland” of “Ruigte” toegekend aan de bermen die weinig potenties hebben voor streefbeelden met een hogere natuurwaarde.
- ☐ In de overige deelgebieden zijn tevens de streefbeelden “Beschaduwd grasland”, “Ruig grasland” of “Ruigte” toegekend aan de bermen waarvoor tijdens het veldonderzoek is aangegeven dat deze opvallend weinig potenties hebben voor streefbeelden met een hogere natuurwaarde.
- ☐ Het streefbeeld “Bos” is voorgesteld voor bermen die nu al tot het type “beplanting” behoren, op locaties waar geen problemen met de verkeersveiligheid verwacht worden.
- ☐ Het streefbeeld “Gazon” is voorgesteld binnen de bebouwde kom, voor bermen die nu ook al tot het type “Gazon” behoren. Buiten de bebouwde kom is dit type niet wenselijk. Dit streefbeeld is daarom ook niet op kaart 4 opgenomen.
- ☐ Voor een beperkte “restgroep” bermen die geen goede maar ook geen bijzonder slechte potenties hebben voor verbetering van de natuurwaarden is per berm een streefbeeld toegekend, voornamelijk op basis van de potenties van de bermen in de omgeving.

Per sloot is een streefbeeld met bijbehorend beheer toegekend aan de hand van de volgende criteria.

- ☐ In de gebieden waar voor de bermen streefbeelden met een hoge natuurwaarde nagestreefd worden is aan de sloten zo veel mogelijk het streefbeeld “Soortenrijke sloten” toegekend.
- ☐ Buiten deze gebieden is het streefbeeld “Soortenrijke sloten” toegekend aan de sloten die hiervoor potenties hebben.
- ☐ Aan sloten die geen potenties hebben voor een hogere natuurwaarde is het streefbeeld “Soortenarme sloten” toegekend.

Per combinatie van huidig vegetatietype en streefbeeld is een bijbehorend beheer bepaald (tabellen 2 en 3). Dit is vergeleken met het voorlopige beheeradvies, wat in het veld aan elke berm is toegekend. Bij sommige bermen is afgeweken van dit principebeheer, vanwege een afwijkende lokale situatie. Bij sommige bermen door bosgebied kon bijvoorbeeld volstaan worden met uitsluitend de eerste meter maaien, in plaats van de hele berm. Bij bermen langs fietspaden is soms juist een hogere maaifrequentie voorgesteld dan het principebeheer. Bij het streefbeeld “Droog grasland” is soms toch een hogere maaifrequentie voorgesteld dan één maal per jaar, omdat de huidige vegetatie een combinatie van productieve en minder productieve vegetatietypen betreft. Als het doel gehaald is, kan het beheer worden aangepast en minder frequent worden beheerd.

Tabel 2. Principe beheer BERMEN per combinatie van streefbeeld en huidig vegetatietype

Streef- beeld Huidige type	Heide en heischraal grasland	Droog grasland	Vochtig grasland	Beschaduw grasland	Ruig grasland	Ruigte	Bos	Gazon
Bochtige- smele type	1x per 3-5 jaar ma	-	2x/jaar ma	-	2x/jaar klepelen	-	-	-
Biggenkruid- type	plaggen + 1x per 3-5 jaar ma	1x/jaar ma	-	-	2x/jaar klepelen	-	-	-
Veldbies- type	-	1x/jaar ma	2x/jaar ma	-	2x/jaar klepelen	-	-	-
Gestreepte witbol-type	-	-	2x/jaar ma	-	2x/jaar klepelen	-	-	-
Engels raaigras-type	-	-	2x/jaar ma	2x/jaar klepelen	2x/jaar klepelen	2x/jaar klepelen	-	-
Glanshaver- type	-	2x/jaar ma	2x/jaar ma	-	2x/jaar klepelen	2x/jaar klepelen	-	-
Kweek-type	-	-	2x/jaar ma	-	2x/jaar klepelen	-	-	-
Ridderzurin g- type	-	-	2x/jaar ma	-	-	2x/jaar klepelen	-	-
Beplanting	-	-	-	-	2x/jaar klepelen	-	niets doen	-
Gazon	-	-	2x/jaar ma	-	-	-	-	10x maai- en per groeisei- zoen
Kaal	-	-	2x/jaar ma	2x/jaar klepelen	2x/jaar klepelen	-	-	-

ma : maaien en afvoeren

Tabel 3 geldt voor de watervoerende sloten. Sloten met een vegetatie die overeenkomt met de bermtypen (niet-watervoerende sloten), worden overeenkomstig tabel 2 beheerd.

Tabel 3. Principe beheer SLOTEN per combinatie van streefbeeld en huidig vegetatietype

Streefbeeld \ Huidige type	Soortenrijke sloten	Soortenarme sloten
Soortenrijke (kwel)sloten	1x/2 jaar maaien en schonen	-
Sloten gedomineerd door één soort	1x/2 jaar maaien en schonen	1x per jaar klepelen en schonen
Sloten zonder waterplanten	1x/2 jaar maaien en schonen	1x per jaar klepelen en schonen

Stap 2: verfijning beheer

Vervolgens is aan de hand van de ontstane beheerkaart het beheer zodanig bijgesteld dat het beheer niet te veel versnipperd is en grotere delen hetzelfde beheer hebben. Hiertoe is het in eerste instantie toegekende beheer bij kleine stukjes bermen/sloten met een afwijkend beheer aangepast en afgestemd op het beheer van de aangrenzende bermen/sloten. Hierbij is er op gelet dat de meest kansrijke locaties voor natuurwaarden wel op de juiste wijze beheerd worden. Ook is het beheer afgestemd op de aanwezigheid van sloten die door het waterschap beheerd worden; voor bermen die aan waterschapssloten grenzen is beoordeeld of een verschrallingsbeheer haalbaar/gewenst is. Voor bermen waar dit niet haalbaar lijkt, vanwege het huidige slootbeheer waarbij maaisel en bagger op de berm worden gedeponerd, en/of die in een gedeelte van de gemeente liggen waar veel bermen geklepeld worden, is het beheer aangepast tot klepelen. Voor bermen met hoge potenties of in een gedeelte van de gemeente met hoge potenties, of met slechts een kleine lengte aan waterschapssloten ten opzichte van de lengte van de weg, is het verschrallingsbeheer toch gehandhaafd.

6.2. Voorgesteld beheer

Het beheer per berm is aangegeven op kaart 6. Het beheer per sloot is aangegeven op kaart 7. Bijlage I bevat het beheer per berm per wegvak, inclusief het huidige type, het streefbeeld en de motivatie voor het gekozen streefbeeld en beheer.

Voor de **bermen** zijn de volgende beheermaatregelen onderscheiden (zie ook tabel 2).

Maaien en afvoeren

- ☐ 1x per jaar de hele berm maaien en afvoeren ²⁾, augustus/september;
- ☐ 2x per jaar de hele berm maaien en afvoeren, juni ³⁾ en september/oktober;
- ☐ 1x per jaar de 1^e meter maaien en afvoeren, rest niets doen, augustus/september;
- ☐ heidebeheer: 1x per 3 - 5 jaar maaien en afvoeren, augustus/september;
- ☐ na plaggen 1x per 3 - 5 jaar maaien en afvoeren, augustus/september;
- ☐ restrictief maaien: jaarlijks pleksgewijs ruigte maaien om ruigte tegen te gaan, rest niets doen, september/oktober.

Klepelen

- ☐ 1x per jaar de hele berm klepelen, september/oktober;
- ☐ 2x per jaar de hele berm klepelen, mei/juni en september/oktober;
- ☐ 3x per jaar de hele berm klepelen, mei, juni/juli en september/oktober;
- ☐ 1x per jaar de 1^e meter klepelen, rest niets doen, september/oktober;
- ☐ 2x per jaar de 1^e meter klepelen, rest niets doen, mei/juni en september/oktober;
- ☐ 1x per jaar de 1^e meter klepelen, in de 2^e ronde 1x per jaar de hele berm, september/oktober;
- ☐ 1x per jaar de 1^e meter klepelen, in de 2^e ronde 1x per 2 jaar de hele berm, september/oktober.

Overig

- ☐ gazonbeheer: minimaal 10x per groeiseizoen klepelen;
- ☐ niets doen.

Voor de **sloten** zijn de volgende beheermaatregelen onderscheiden (zie ook tabel 3).

niet-watervoerende sloten

Deze worden beheerd als de vergelijkbare vegetatietypen in de bermen.

watervoerende sloten

- ☐ 1x per jaar maaien en schonen, september/oktober;
- ☐ 1x per jaar de helft maaien en schonen, september/oktober;
- ☐ 1x per jaar klepelen en schonen, september/oktober.

²⁾ Onder maaien en afvoeren worden in principe twee werkgangen bedoeld. Werken met een maai-zuig-combinatie, is een ecologisch minder geschikt alternatief, omdat allerlei kleine dieren (tot de grootte van kikkers) kunnen worden opgezogen. Het enkele dagen laten liggen van het maaisel heeft als voordeel dat dieren kunnen ontsnappen. Bijkomend voordeel het volume door indroging slinkt en dat zaden kunnen afrijpen en vallen, zodat de zaadbank op peil blijft

³⁾ Optimale periode is de tweede helft van juni, er kan enigszins worden gevarieerd, maar er moet zeker niet in mei en uiterlijk voor half juli worden gemaaid. Hierbij is het van belang om continuïteit van beheer na te streven: elke berm elk jaar op ongeveer hetzelfde moment beheren, niet het ene jaar begin juni en het volgende jaar half juli.

6.3. Knelpunten

De overstap naar een ecologisch bermbeheer brengt veranderingen met zich mee. Dit geldt voor de bedrijfsvoering, maar ook voor het beeld van de bermen.

Om draagvlak te creëren bij medewerkers, bewoners, politiek, aannemerij, agrariërs enzovoorts is het van belang dat uitleg wordt gegeven over de keuze voor ecologisch bermbeheer. Dit kan in de vorm van voorlichting middels presentaties, informatie-materiaal, persberichten enzovoorts. Van belang is het dat juist belangrijke punten (hogere en ruigere vegetaties, zwerfvuil, continuïteit van beheer, steeds afvoeren van maaisel) toegelicht en gemotiveerd worden. Van groot belang in deze is het verstrekken van de juiste informatie op het juiste tijdstip, bijvoorbeeld door tijdig een persbericht uit te doen gaan naar het lokale nieuwsblad. Een van de mogelijkheden is om de beheerkaart in het lokale nieuwsblad te publiceren.

6.4. Bermbeheer na reconstructies

Wegen zijn onderhevig aan veranderingen. Een weg moet worden verbreed, een fietspad moet worden aangelegd, een kruispunt gereconstrueerd of een berm verlaagd. Bij al deze werkzaamheden worden de bermen grootschalig verstoord.

Bij de inrichting van de bermen na een reconstructie zijn een aantal zaken van belang voor een goed resultaat. Door een goede inrichting kan een ecologisch beheer al vanaf het begin een goede kans hebben.

- De bermen worden schraal afgewerkt.
Dit heeft het voordeel dat er geen voedselrijke situatie is, die verschraald moet worden, maar dat met een verschraalde berm kan worden begonnen.
- De mogelijkheden die er zijn benutten.
Bekijken of het mogelijk is om de verharding asymmetrisch tussen de bermen te leggen, zodat aan één kant een extra brede berm kan ontstaan, die weer meer mogelijkheden heeft voor een ecologisch beheer.
- Bij de aanleg van een sloot meteen kijken of het mogelijk is om een natuurvriendelijke oever aan te leggen. Dit kan een sloot zijn met een flauwer talud, een onderwaterberm, een plasberm, een bredere strook voor oevervegetatie of een sloot waar het beheer is afgestemd op de aanwezige flora en fauna.
- Meteen beginnen met een ecologisch beheer.
Wanneer er meteen begonnen wordt met een beheer van maaien en afvoeren, is er veel sneller resultaat te verwachten, dan wanneer er eerst een tijd geklepeld is.
- Indien de berm voor de reconstructie veel bijzondere soorten of een bijzondere vegetatie bevatte, is het mogelijk om te toplaaig (met de zaadbank) tijdelijk op depot te zetten. Na afronding van de werkzaamheden wordt deze toplaaig dan weer teruggebracht. Dit heeft het voordeel dat de vegetatie die er vóór de reconstructie stond, de kans krijgt om zich te herstellen.
- Inzaaien.
Wanneer een berm na een grootschalige ingreep kaal wordt achtergelaten is de kans groot dat ongewenste soorten zoals Akkerdistel, Kweek of Heermoes de overhand krijgen. Om dit te voorkomen is het raadzaam om de berm met een simpel grasmengsel (bijvoorbeeld B3) in te zaaien. Ook kan er gekozen worden voor een kruidenmengsel.

- Keuze van zaaigoed ⁴⁾.
De meeste bermen worden na een reconstructie ingezaaid met een grasmengsel om het zand zo snel mogelijk vast te leggen. In sommige gevallen wordt gekozen om ook een kruidenmengsel in te zaaien. Hierbij is een aantal richtlijnen te geven.
 - Gebruik kruidenmengsels alleen binnen de bebouwde kom.
 - Kies voor een zaadmengsel van meerjarige kruiden. Eenjarigen geven weliswaar een snel resultaat, maar dit resultaat is niet blijvend. Daarnaast schept het een bepaalde verwachting bij bewoners en andere gebruikers: ze verwachten elk jaar zoveel bloeiende kruiden. Het is heel moeilijk om die verwachting daarna waar te maken
 - Om floraverversing tegen te gaan is het raadzaam om te kiezen voor soorten, die van nature in het gebied voorkomen. Nog beter is om zaad binnen de gemeente te verzamelen en dat uit te zaaien: dan weet je zeker dat je werkt met gebiedseigen zaad.

⁴⁾ Voor meer informatie over zaaigoed wordt verwezen naar de brochure van het Expertisecentrum van het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij: *Introductie van inheemse flora : handreiking voor een verantwoorde keuze en aanpak met een accent op multi-functionele terreinen* (1998) door W. Schippers en M. Gardenier.

7. KOSTEN

7.1. Normen

Tabel 4 geeft een overzicht van de financiële normen die gehanteerd zijn voor de schatting van de beheerkosten. De normen zijn aangeleverd door de gemeente Rijssen-Holten. Bijkomende kosten zoals de kosten voor transport en verwerking van het maaisel en van het maaien van uitzichthoeken ten behoeve van de verkeersveiligheid zijn in de berekeningen niet meegenomen. Ook de kosten voor gazonbeheer zijn niet meegenomen.

Tabel 4. Financiële normen

Beheermaatregel	Eenheid	Kosten (€)
Maaien en afvoeren	m ²	0,0889
Maaien klepelmaaier (klepelen)	m ²	0,054
Restrictief maaien met bosmaaier (bijmaaien)	m ²	0,218
Maaien en schonen slootbodemp	m ^l	1,047
Wiersen	m ²	0,008
Oprapen en afvoeren	m ²	0,012
Herprofilen ⁵⁾	m ^l	1,309
	m ²	0,327

7.2. Huidige beheerkosten

In de tabel 5 zijn de kosten van het huidige beheer opgenomen. In de 6^e kolom staat het beheer volgens de normkosten. In de laatste kolom is het begrote bedrag voor 2006 opgenomen. Dit was voor berm- en slootbeheer samen in 2006 ruim € 220.000,-. De verklaring van het verschil tussen de berekende kosten op basis van de normkosten en de begrote kosten vallen buiten dit project.

Tabel 5. Huidige beheerkosten

Beheerkosten	Eenheid	Norm (€)	Frequentie	Oppervlakte (m ²)	Berekend op basis van normkosten (€)	Begroot 2006 (€)
Maaien bermen	m ²	0,054	2x per jaar	1.094.312	118.185,69	126.100,00
Extra kosten bermen (wiersen, bijmaaien etc)	m ²	0,008 0,012 0,218	2x per jaar 2x per jaar 1x per jaar	54.716	14.116,73	
Maaien sloten	m ^l	1,047	0,9x per jaar	81.871	77.147,04	
Herprofilen	m ^l	1,309	0,1x per jaar	81.871	10.716,91	85.200,00
Totaal					220.166,37	211.300,00

⁵⁾ De aangeleverde norm voor sloten is gebaseerd op beheer per strekkende meter. Omdat de lengte van de sloot niet bekend was en de oppervlakte wel is er bij de berekeningen aangenomen dat een sloot gemiddeld 4 meter breed is. Dit is een conservatieve inschatting: een gemiddeld bredere sloot leidt tot lagere kosten.

7.3. Schatting beheerkosten

Tabel 6 geeft een overzicht van de schatting van de beheerkosten.

De jaarlijkse kosten voor het beheer van de bermen en sloten worden geschat op ruim € 252.000,-. De kosten van het eenmalig plaggen zijn niet in de berekening meegenomen.

Tabel 6. Schatting beheerkosten

Beheermaatregel	Eenheid	Norm (€)	Frequentie	Oppervlakte (m²)	Kosten (€)
maaien en afvoeren hele berm of sloot ⁶⁾	m²	0,0889	1x per jaar	180.458	16.042,71
			2x per jaar	594.513	105.704,41
			1x per 5 jaar	83.657	1.487,98
maaien en afvoeren 1 ^e meter	m²		1x per jaar	1.036	92,10
maaien klepelmaaier hele berm of sloot	m²	0,054	1x per jaar	81.365	4.393,71
			2x per jaar	326.806	35.295,05
			3x per jaar	1.647	266,81
			1x per jaar hele berm	30.327	1.637,66
maaien klepelmaaier 1 ^e meter	m ¹		+ 1x per jaar 1 ^e meter	22.106	1.193,72
			1x per jaar 1 ^e meter	2.181	117,77
			2x per jaar 1 ^e meter	38.231	4.128,95
restrictief maaien en bijmaaien voor verkeersveiligheid met bosmaaier ⁷⁾	m²	0,218	1x per 2 jaar	59.401	6.479,66
niets doen	m²			113.343	0,00
Totaal bermen				2.371.876	176.840,53
sloot klepelen en schonen	m²	1,047	1x per jaar	70.921	18.563,57
sloot maaien en schonen	m²		1x per jaar	139.216	36.439,79
			1x per 2 jaar	117.345	15.357,53
Herprofileren	m²	0,327	1x per 15 jaar	256.561	5.597,30
Totaal sloten				327.482	75.958,19
Totaal					252.798,72

⁶⁾ werken met maaizuigcombinatie; wiersen en oprapen niet meer nodig.

⁷⁾ inclusief 4% bijmaaien voor veiligheid

De geschatte beheerkosten voor een ecologisch berm- en slootbeheer zijn ruim €252.000,-. Dit is €32.600 meer dan de kosten voor het huidig beheer, die ruim €220.000,- bedroeg. Voor 2006 is €211.300,- begroot als beheerkosten

Tabel 7. Vergelijking huidigbeheer met voorgesteld beheer en begroting 2006.

	Huidig beheer	Voorgesteld beheer	Begroting 2006
Bermen	€ 132.302,42	€ 176.840,53	€ 126.100,00
Sloten	€ 87.863,95	€ 70.360,89	€ 85.200,00
Totaal	€ 220.166,37	€ 252.798,72	€ 211.300,00
Verschil met begroting (€)	€ 8.866,37	€ 41.498,72	€ 0,00
Verschil met begroting (%)	4%	19%	0%

8. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

8.1. Conclusies

- ☐ Het beleidskader en de visie voor het bermbeheer uit de startnotitie zijn uitgewerkt tot streefbeelden per berm en sloot. Er zijn acht streefbeelden voor de bermen en twee streefbeelden voor de sloten. De streefbeelden met bijbehorend beheer zijn toegekend op basis van de ecologische potenties, ambitieniveau voor het deelgebied van de gemeente waarin het ligt en de uitvoerbaarheid van het beheer.
- ☐ Aan een groot deel van de bermen en sloten zijn streefbeelden met een vrij hoge tot hoge natuurwaarde toegekend. Hierbij hoort meestal een beheer van maaien en afvoeren.
- ☐ Uitgaande van dezelfde normkosten is het verschil tussen het tot op heden gevoerde beheer (€ 220.000) en het voorgestelde beheer (€ 252.000) iets meer dan 19%.

8.2. Aanbevelingen

- ☐ Het maaibeheer van de berm en sloten in de gemeente Rijssen - Holten uit te voeren volgens het op kaart en 6 en 7 weergegeven voorstel.
- ☐ Voorlichting te geven aan medewerkers, agrariërs en inwoners over de uitgangspunten en de keuzes die gemaakt worden bij het in gebruik nemen van het ecologisch slootbeheer. Een voorlichtingsfolder met de korte inhoud van het plan of een artikel in lokale nieuwsblad als er een beheerronde aankomt kan daarbij goed werken.
- ☐ Het verdient aanbeveling om (in elk geval intern) een technische evaluatie na 1 jaar uit te voeren.
- ☐ Om op de plaatsen waar het nodig is het beheer te kunnen bijsturen, wordt aanbevolen om het slootbeheerplan over vijf jaar te evalueren en waar nodig bij te stellen.
- ☐ De looptijd van het plan is tien jaar. Het verdient aanbeveling om het berm- en slootbeheerplan over tien jaar te vernieuwen.
- ☐ Het is raadzaam een gedragscode op te stellen en deze te laten goedkeuren door het ministerie van LNV of aansluiten bij de gedragscode van de Unie van Waterschappen én het Inter Provinciaal Overleg (IPO) doet voor de provinciale wegen, die nu (augustus 2006) in ontwikkeling zijn.

LITERATUUR

De Groene Ruimte, 2005. *Startnotitie Berm- en Sloopbeheerplan Gemeente Rijssen-Holten*. - De Groene Ruimte, Wageningen.

